

ANTON ŠTRUKELJ

Sv. papež Janez Pavel II. in kardinal Hans Urs von Balthasar

Karol Józef Wojtyła, papež Janez Pavel II., je bil rojen 18. maja 1920 v Wadowicach. Ob stoletnici njegovega rojstva leta 2020 se zdi primerno predstaviti sodelovanje in »duhovno sorodstvo« obeh velikih osebnosti. Sveti papež Janez Pavel II. in kardinal Hans Urs von Balthasar sta kakor »dve oljki in dva svečnika, ki stojita pred Gospodarjem zemlje« (Raz 11,4).

Skoraj nemogoče je predstaviti dve izredni osebi v enournem predavanju.¹ Papež Janez Pavel II. in kardinal Hans Urs von Balthasar sta bila izjemna človeka, ne le sodobnika in tesna sodelavca, ampak tudi iskrena prijatelja in velika pričevalca vere. Gospod ju je obdaroval z bogatimi talenti; oba sta svojo mnogovrstno obdaranost nesebično postavila v služenje Bogu in ljudem. V duhu evangeljskega uboštva sta iskala *edino potrebno* (Lk 10,42).

Karol Wojtyła, papež Janez Pavel II. – ves Marijin »Totus tuus« – je na Jezusovo vprašanje Petru »Ali me ljubiš?« (Jn 21,15) odgovoril z vsem bitjem in žitjem: »Edini usmerjevalec duha, edini vodnik razuma, volje in srca je za nas Kristus, Odrešenik človeka, Kristus, Odrešenik sveta. Nanj se hočemo ozirati, kajti samo v njem, Božjem Sinu, je rešenje; s Petrom hočemo ponavljati klic: ‚Gospod, h komu pojdemo? Ti imaš besede večnega življenja‘« (Redemptor Hominis, 7). Hans Urs von Balthasar je dal svoji knjigi s svetopisemskimi premišljevanji naslov *Ti imaš besede večnega življenja*. Vso svojo teologijo je pojmoval kot pričevanje za Jezusa: »Na svojo teologijo gledam kot na Janezov prst, ki kaže na polnost razodetja v Jezusu

Izvirno nemško besedilo je bilo sestavljeno za spominsko slovesnost v Baslu, 13. junija 2020. Prevedeno je v več jezikov.

Kristusu, kakor ga v neskončni polnosti sprejema in razvija Cerkev v svoji zgodovini, zlasti v meditaciji svetnikov. Reči moram, da me med teologi zares zanimajo le svetniki.«² Pomenljivo je, kar o njem pove njegov učitelj in prijatelj, kardinal Henri de Lubac: »Balthasar sam je eden tistih mož, o katerih je dejal, da so svoje življenje zastavili ‚za veličastvo teologije‘ – za tisti použivajoči ogenj, ki gori sredi dveh noči, sredi dveh brezen: češčenja in pokorščine ... Balthasar hoče biti teolog samo zato, ker hoče biti apostol. Hoče biti Kristusov pričevalec v Cerkvi.«³

V dolgem pontifikatu Janeza Pavla II. je bilo precej osebnih srečanj in živahno sodelovanje med poljskim papežem in švicarskim teologom. Žal mi ni znano, kje in kdaj sta se osebno spoznala. Predvidevati smemo, da je krakovski nadškof Karol Wojtyła že zgodaj bral Balthasarjeve knjige. Na drugem vatikanskem cerkvenem zboru sta koncilski teologa Henri de Lubac in Joseph Ratzinger v razpravah gotovo navajala tudi Balthasarjeve misli. Wojtyła in Balthasar sta bila navzoča na prvi škofovski sinodi v Rimu (od 30. septembra do 6. novembra 1971 o duhovniški službi), slednji kot tajnik sinode. Vsaj od tedaj se je sodelovanje nadaljevalo, o čemer pričuje tudi njuno dopisovanje.

Poljska izdaja Mednarodne katoliške revije *Communio* (1972) je na izrecno željo in po prizadevanju krakovskega nadškofa Karola Wojtyły zaživela leta 1981. Prve priprave so stekle že takoj leta 1972, ko je Wojtyła povabil Balthasarja na Poljsko, in ta je imel 29. maja 1972 predavanje v Lublinu. Ob tej priložnosti je bila že prva seja nastajajočega uredniškega odbora revije *Communio*. Vendar je bil prvi zvezek poljske izdaje objavljen šele leta 1981. Kardinal Wojtyła je bil kljub številnim težavam in oviram s strani države trdno odločen izpeljati ta načrt, zato sme veljati za ustanovitelja poljske izdaje.⁴ V arhivu v Baslu so shranjena njegova pisma od leta 1972 do izvolitve za papeža 16. oktobra 1978 (sprva v francoščini, nato v nemščini in latinščini) ter božična in velikonočna voščila in številne zahvale za prejete knjižne darove. – Kot zanimivost dodajmo, da je von Balthasar prav na zasedanju uredništva na Poljskem leta 1983 sestavil lepo »molitev za *Communio*«.⁵

Hans Urs von Balthasar je bil od same ustanovitve leta 1969 do konca svojega življenja dejaven in navdihujoč član Mednarodne teološke komisije v Rimu.⁶ Sodeloval je pri številnih dokumentih, ki jih je tudi prevedel v nemščino in objavil v svoji založbi.⁷ Papež Janez Pavel II. je članom vsako leto naklonil zasebno avdienco, pogosto s somaševanjem v svoji kapeli. Teolog Hans Urs von Balthasar pa je bil tudi sicer pogosto povabljen k svetemu očetu na osebni obisk, pogovor in kosilo.

V dobrih dveh desetletjih se je dogajalo veliko. Sveti oče je vedel, koga hoče imenovati za prefekta kongregacije za verski nauk: kardinala Josepha Ratzingerja. Balthasar je sicer obžaloval, da mora pogrešati tega škofa z njegovo veliko teološko karizmo na nemškem jezikovnem območju. A kardinal Ratzinger je postal papeževa desna roka; številni papeški dokumenti so tudi sad prefektovega dela. Papež seveda ni nič manj cenil teologa von Balthasarja, ki mu je stal ob strani z nasveti in dejanji.

V nadaljevanju bomo v treh korakih spoznali sodelovanje obeh oseb. Najprej bomo posvetili svojo pozornost tistim nagovorom papeža Janeza Pavla II., ki jasno izpričujejo njegovo visoko spoštovanje do Hansa Ursa von Balthasarja (I. *Papežev glas*). V drugem delu bodo na kratko predstavljena tista besedila, ki jih je Balthasar namenil papežu (II. *Teologov glas*). Ob koncu pa bodo osvetljene vsaj nekatere skupne značilnosti (III. *Skupni glas*).

I. PAPEŽEV GLAS

1) Nagovor svetega očeta ob podelitvi nagrade Pavla VI. (23. junija 1984). Zanimiva okoliščina: slovesnost je potekala v Vatikanu dan pred praznikom sv. Janeza Krstnika – v spomin na svetega papeža Pavla VI., Givannija Battista Montinija. Janez Krstnik je tudi Hansov krstni zavetnik!

Sveti oče Janez Pavel II. je rekel: »Profesorju Hansu Ursu von Balthasarju pristrčno čestitam! Spoštovanje, ki mu je s podelitvijo nagrade izkazano, naj mu bo tolažba za trud pri delu in mu pomaga

nadaljevati raziskovanje, pri katerem je dosegel že tako pomembne izsledke. Razvnetost za teologijo, ki je določala njegovo ukvarjanje z deli cerkvenih očetov, teologov in mistikov, dobiva danes pomembno priznanje. Svoje obsežno znanje je postavil v službo ‚*intellectus fidei*‘, ki je bilo sposobno današnjemu človeku pokazati tisti sijaj resnice, ki jo je oznanil Jezus Kristus.«⁸

Papež je nato omenil nekatere vidike teološkega raziskovanja. Najprej: teologija služi resnici, razodeti resnici. Znanstveno raziskovanje se nikoli ne konča. »Služenje resnici razodetja zahteva vedno izraziti smisel za skrivnost, ki spremlja pristno teološko raziskovanje... Iz tega razloga more teolog strmeti nad čudovitimi božjimi deli in se v svoji raziskovalni vnemi čutiti prisiljenega, da v molitvenem pogovoru poklekne in okrepi življenje svoje vere. Profesor Urs von Balthasar je pravilno zapisal: ‚Samo v odprtosti kontemplacije in poslušajoče molitve se vedno na novo razkriva, kaj govori in hoče Kristus, naš začetek‘ (Cordula oder der Ernstfall, str. 102). Tukaj je zakoreninjena tista ‚neločljivost teologije in duhovnosti‘, na katero je malo prej opozoril. Teologija je nato služenje Cerkvi. Končno: teologija služi cerkvenemu učiteljstvu.... Pravilen odnos med cerkvenim učiteljstvom in teologijo je odločilen dejavnik za življenje Cerkve in za pričevanje, ki so ga vsi, ki verujejo v Kristusa, poklicani dati svetu. Po zaslugi tega pravilnega odnosa se je mogoče izogniti zablodam in negotovostim, ki zelo zbegajo vest vernikov, ker postanejo negotovi v tistem, kar jim je najdragocenejše: v resnici, za katero je treba biti pripravljen tudi umreti.«⁹

Ob koncu srečanja je papež navedel Balthasarjevo misel, ki jo je v svoj dokument sprejel papež Pavel VI., po katerem se imenuje mednarodna nagrada. Papež Pavel VI. je opozoril, da mora biti Cerkve vedno bolj zvesta Božji besedi. Skliceval se je na resne preroške besede Hansa Ursa von Balthasara: »Odpovedovanje kristjanov, tudi uradnih pridigarjev, ne bo v Cerkvi nikoli smelo biti razlog, da bi omehčali absolutnost Besede. Ostrina meča (prim. Hebr. 4,12; Raz 1,16; 2,16) ne sme otopeti. Cerkve o svetosti, čistosti, uboštvu in pokorščini ne bo mogla nikoli govoriti drugače kakor Kristus.«¹⁰

Papež Janez Pavel II. je še enkrat izrazil svoje priznanje in pri-srčne čestitke prof. Ursu von Balthasarju, ki je vse svoje življenje posvetil teološkemu raziskovanju kot ljubečemu premišljevanju o Bogu in služenju Cerkvi. Vsem je zaželel Gospodov blagoslov!

2) Nagovor svetega očeta udeležencem rimskega simpozija Adrienne von Speyr in njeno cerkveno poslanstvo (28. septembra 1985).

Papež Janez Pavel II. je – dobro leto pozneje – sprejel udeležence simpozija v zasebni avdienci v Apostolski palači v Vatikanu 28. septembra 1985. Sveti oče je počastil mistikinja Adrienne von Speyr, ne da bi – samoumevno – izrekel uradno sodbo cerkvene avtoritete. Pomenljivo je, da ima njegov nagovor v *Insegnamenti* naslov: »La Chiesa ha bisogno di laici che operino nel cuore del mondo« (Cerkev potrebuje laike, ki delujejo v srcu sveta). V sklepnem delu nagovora je papež rekel: »Rad bi pozdravil člane Janezove skupnosti, ki izvira iz visokega Adrienninega navdiha. Ona je posebej cenila, učenca, ki ga je Jezus ljubil ter videla v njem zadnjega in najglobljega razlagalca Jezusove skrivnosti, Očetove ljubezni do sveta in Svetega Duha, ki nas z gotovostjo vodi v polno luč razodetja Očeta in Sina. Nič manj globoko ni prodrla v občestvo vere in srce Jezusove Matere in učenca Janeza, ki je kot edini z njo vztrajal pod križem. Tu je videla deviški izvor Cerkve, ki je bila zaupana Petru. Poznavanje teologije in duhovnosti, ki jo je Adrienne von Speyr živela s tako predanostjo Bogu in bližnjemu, naj bi čim krepkeje prispevalo k vedno boljšemu utelešanju evangeljskega in cerkvenega življenja v danostih današnjega sveta«. ¹¹

3) Papež Janez Pavel II. je v svojih nagovorih vedno znova navajal misli Hansa Ursa von Balthasarja.

V božičnem nagovoru rimski kuriji 22. decembra 1987 je papež poglobljeno obravnaval obe razsežnosti Cerkve – *marijansko* in *petrinsko*. Pri tem je navedel pomembno Balthasarjevo misel: »Sodoben teolog je posrečeno izrazil tole: ‚Marija je Kraljica apostolov‘, ne da bi zase zahtevala apostolska pooblastila. Marija ima nekaj drugega in več.« ¹² Ista Balthasarjeva misel je ponovno navedena v apostolskem pismu o dostojanstvu žene *Mulieris digni-*

tatem (15. avgusta 1988). Zares, Marija kot nevesta »brez madeža in gube« (Ef 5,27) ima prednost pred vsemi nami na poti svetosti, ki sestavlja skrivnost Cerkve. »Zato ima marijanska razsežnost Cerkve prednost pred njeno petrovsko razsežnostjo« (MD 27; prim. KKC 773). Marija, Brezmadežna, ima prednost pred Petrom in vsemi apostoli, saj se je v njej Beseda učlovečila zdavnaj prej, preden so bili apostoli poklicani k hoji za Kristusom. Seveda pa je razmerje med obema razsežnostma zelo globoko, tesno in dopolnjujoče.

4) Kardinalstvo in zadnja počastitev

Papež Janez Pavel II. je pri maši na praznik Svete Trojice, 29. maja 1988, v cerkvi sv. Petra, naznanil svoj namen, da 28. junija 1988 sprejme v kardinalski zbor nove člane; med njimi tudi švicarskega teologa Hansa Ursa von Balthasarja. Novica se je naglo razširila. Balthasar se je že prej enkrat izmuznil taki počastitvi. Tokrat pa je videl, da mora v pokorščini sprejeti papeževo odločitev. Odšel je celo v Rim zaradi priprav in merjenja oblačil, a hkrati je na tistem slutil, da nebesa načrtujejo drugače: »Zdi se, da imajo oni zgoraj drugačen načrt,« je pisal prijatelju.¹³ Gospod je svojega zvestega služabnika poklical k sebi v nedeljo zjutraj, 26. junija 1988.

Žalostna novica o nepričakovanem odhodu izvoljenega kardinala Hansa Ursa von Balthasarja je dosegla papeža Janeza Pavla II. na pastoralnem obisku v Avstriji, v Salzburgu, 26. junija 1988. Po nagovoru zastopnikom znanosti in umetnosti je papež z vidno ganjenostjo in pretresenostjo rekel: »Ob koncu svojih izvajanj naj mi bo dovoljeno, da se s hvaležnostjo in spoštovanjem spomnim velikega moža Cerkve, duha in evropske kulture, ki je bil danes zjutraj povsem nepričakovano poklican iz tega življenja: novoizvoljenega kardinala Hansa Ursa von Balthasarja, ki sem ga hotel na prihodnjem konzistoriju odlikovati s kardinalskim dostojanstvom. S tem visokim odlikovanjem naj bi počastil njegove velike zasluge, ki so mu zagotovile izredno častno mesto v teologiji in duhovni znanosti. Naj mu bo zdaj Bog sam izpolnitev in večno plačilo njegovega neutrudnega služenja Cerkvi in ljudem. Hvala vam.«¹⁴

V torek, 28. junija 1988, je bil v Rimu konzistorij. Papež Janez Pavel II. se je spomnil umrlega kardinala dvakrat: na tajnem in

javnem konzistoriju. Pri slednjem v dvorani Pavla VI. so bile navzoče tudi tri najstarejše članice Janezove skupnosti, ki so v tihoti in molitvi zastopale gospoda doktorja. Sveti oče je povedal: »Danes naj bi bil v kardinalski zbor sprejet tudi *Hans Urs von Balthasar*. V tem trenutku, ko bi mogel s povišanjem v škrlat prejeti zasluženno zemeljsko nagrado za cerkveno služenje v svetih znanostih, ga je Gospod poklical k drugačnemu povišanju, k povzdignjenju v večno življenje. To upanje njegovega poveličanja v nebesih naj nas tolaži v žalosti, da ga danes nimamo tukaj v zboru drugih novih kardinalov.«¹⁵

Slovo s pogrebnim bogoslužjem se je začelo v Hofkirche v Luzernu 1. julija 1988 ob 14. uri. (Krsti so prinesli v dvorno cerkev sv. Leodegarja točno ob 11. uri. Bil sem že tam. Dovolili so mi pogledati pokojnika. Nato sem ob njem ostal ves čas.) Papež Janez Pavel II. je pooblastil kardinala Josepha Ratzingerja, da ga zastopa pri pogrebu. Ob začetku bogoslužja so prebrali papeževo sožalno pismo.

Sveti oče je zapisal: »Zelo mi leži na duši, da po tem, ko sem izrazil globoko sožalje ob nenadni smrti zaslužnega gospoda profesorja Hansa Ursa von Balthasarja, z osebno spominsko besedo izkažem poslednjo čast umrlemu tudi ob pogrebnih slovesnostih. – S prizadetostjo žalujemo vsi, ki smo poznali duhovnika von Balthasarja, zaradi izgube velikega sina Cerkve, odličnega moža teologije in duhovnih znanosti, ki mu pripada posebno častno mesto v sedanjem cerkvenem in kulturnem življenju. Mnogovrstne zasluge njegovega dolgega in neutrudnega delovanja kot duhovnega učitelja in cenjenega znanstvenika sem želel priznati in počastiti s podelitvijo kardinalske časti v zadnjem konzistoriju. V ponižnosti se pripogibamo pred Božjim sklepom, ki je tega zvestega služabnika Cerkve tako nepričakovano odpoklical v večnost. – Vaša udeležba pri pogrebnih slovesnostih, cenjeni gospod kardinal, hoče biti izraz visokega spoštovanja, ki ga Sveti sedež izreka osebi in življenjskemu delu tega velikega duhovnika in teologa. Z vsemi, ki se ga v žalosti in hvaležnosti spominjajo, prosim za večno izpolnitev dragemu pokojniku v Božji svetlobi in veličastvu. Naj on, ki je bil mnogim

duhovni voditelj na poti vere, zdaj sam v dopolnitvi zre Boga iz obličja v obličje. – V duhovni povezanosti vsem vam, ki se tega žalnega bogoslužja udeležujete z molitvijo, iz srca podeljujem svoj apostolski blagoslov.«¹⁶

Besede svetega papeža so nam ob današnjem spominskem dnevu kakor balzam. – Zdaj prehajamo k drugemu delu:

II. TEOLOGOV GLAS

Hans Urs von Balthasar je ob raznih priložnostih pisal o papežu Janezu Pavlu II. ali zanj. Teologov glas je bil vselej prijateljska podpora »možu v Rimu z njegovim najtežjim bremenom«¹⁷. Bil je dejavna pomoč, iskreno »služenje«, kajti »vsaka papolatrija (=češčenje papeža) nam je tuja«.¹⁸ Bil je tudi značilno janezovsko umikanje, ki »povezuje s tem, da izginja«, bil je »čutenje s petrinsko Cerkvijo« in zato »ostajanje« v ljubezni.¹⁹ Von Balthasarjevi zapisi v petih enotah:

1) *Trije Balthasarjevi komentarji dokumentov papeža Janeza Pavla II. in dva predgovora pri založbi Herder Verlag.*

* »*Liebst du mich?*« *Dienst aus der größern Liebe zu Christus. Schreiben Papst Johannes Pauls II. an die Priester.* Mit einem Kommentar von Hans Urs von Balthasar, Herder, Freiburg 1979, 51–69.

Na Poljskem je navada, da verniki na veliki četrtek voščijo svojim duhovnikom. Krakovski nadškof Karol Wojtyła je pri krizmeni maši vselej nagovoril svoje duhovnike. Kot papež pa je želel spodbuditi vse duhovnike na svetu. Zato je vsako leto napisal posebno pismo vsem duhovnikom za veliki četrtek. Pogosto je rekel, da je ta dan »rojstni dan«, dvorana zadnje večerje pa »rojstni kraj« našega duhovništva. Prvo pismo leta 1979 je s komentarjem pospremil Hans Urs von Balthasar: »*Duhovniška služba je služenje iz večje ljubezni do Jezusa Kristusa,*« zapiše. Vse je odvisno od osebne ljubezni do Gospoda, ki nas imenuje prijatelje. Balthasar pohvali pristrčnost in neposrednost papeževe besede, ki prihaja od srca in nagovori srce: *cor ad cor loquitur*.

Papeževa spodbuda nam hoče pokazati, »kakšen ogenj gori v osrčju *Catholicae*. Pismo je zasnovano iz tega središča in razločno vodi k njemu; bralec mora biti namenoma slep, če ne more oz. noče videti, da je to središče teološka vsebina pisma, pa tudi njegova cerkvena in bivanjska oblika,« pojasnjuje von Balthasar ter v nadaljevanju navaja razloge za duhovniški celibat. Povsem osrednji so kristološki razlogi. Najprej opiše govorico izvora: »Cerkev je vedno v izvoru, kjer je res živa. Stoletja nič ne pomenijo. Cerkev se ne oddalji od dejanja, v katerem je spočeta: Sveti Duh premosti vsako časovno razdaljo, evharistija vsak dan na novo ponavzočuje vsekratni dogodek križa in vstajenja.«

Prav tako je »govorica telesa v Cerkvi neodpravljliva. Enoumno govori v Jezusu Kristusu. Enoumno govori v njegovi evharistiji... Govorica telesa je nenehno živa v sveti evharistiji. Gospod, ki za odrešenje sveta daruje svoje telo in svojo kri, more priličiti svoje služabnike tudi in predvsem v tem oziru. Evharistija kot izročitev Kristusovega telesa za mnoge je poslednja utemeljitev za sorodnost med *sacerdotium* in *coelibatus*.« ²⁰

* *Laßt euch vom Geist bewegen. Enzyklika über den Heiligen Geist von Papst Johannes Paul II.* Mit einem Kommentar von Hans Urs von Balthasar, Herder, Freiburg 1986, 129–160.

Okrožnica o Svetem Duhu *Dominum et Vivificantem*, ki jo je papež Janez Pavel II. podaril Cerkvi ob binkoštih 1986, sestavlja sklep trinitarnega triptiha. Njegova prva okrožnica ob nastopu službe *Redemptor Hominis* (4. marca 1979) je posvečena Božjemu Sinu, Jezusu Kristusu, središču naše vere in tudi cerkvenega poslanstva v svetu. Po Jezusu Kristusu imamo dostop k »njegovemu in našemu Očetu«, ki je »bogat v usmiljenju« (*Dives in Misericordia*). Svetemu Duhu je posvečena tretja okrožnica. »Poučen je pogled nazaj na obe okrožnici o Božjem Sinu in Božjem Očetu, da bi pravilno umestili odločilne namene in trditve okrožnice o Svetem Duhu.« ²¹

Papež Janez Pavel II. pokaže, da obe prvi okrožnici naravnost zahtevata tudi tretjo: tako je sklenjena trilogija o troedinem Bogu. Celotna zgradba tega dokumenta ima tri dele: »Prvi del

lahko označimo kot cerkven, drugega kot kozmičnega ali celotno-zgodovinskega, tretjega pa kot antropološkega.«²²

Hans Urs von Balthasar želi opozoriti na povezave in glavne motive, ki se vlečejo skoz celoto. Razvija in opisuje te vidike: Božja logika, stvarjenje in odrešenje, svoboda, Božja bolečina, skrivnost vedno večjega nasprotovanja, Cerkev in človeštvo, molitev in srce. Balthasarjev komentar je kakor podaljšani odmev njegove lastne trilogije. Ob koncu namreč pravi: »Božja ljubezen je v Jezusu Kristusu postala človek in v njem razodela svoje pravo središče: ljudje naj pri Jezusu najdejo mir in počitek, ker je on ,krotak in iz srca ponižen' in ker je bilo ob koncu njegovega pasijona odprto srce, iz katerega je privrela celotna Cerkev ... Tako je razkrita čudovita skrivnost, zakaj more biti katoliška Cerkev v svoji globini tako človeška, tako blizu srcu ljudi: prav zato, ker nam Bog sam, ki prebiva med nami, odpira svoje srce v našem srcu; tam, pravi papež, živi in deluje Sveti Duh.«²²

* *Maria. Gottes Ja zum Menschen. Johannes Paul II., Enzyklika Mutter des Erlösers. Hinführung von Joseph Kardinal Ratzinger. Kommentar von Hans Urs von Balthasar, Herder, Freiburg 1987, 129–143.*

V uvodu svojega komentarja Hans Urs von Balthasar zapiše: »Okrožnica našega svetega očeta, objavljena za Marijino leto, je v več pogledih zelo pomembno delo. Napisana je zelo tekoče ter na videz lahko berljivo in razumljivo: zasnovana je iz tako globokega in središčnega zrenja Marijine skrivnosti, da zahteva odločno sodelovanje bralca, če hoče iz mnogovrstnih žarkov, ki izhajajo iz žarišča, prodreti v njeno skrivnost ... Delo je nadvse izvirna sinteza iz marijanskega sklepnega poglavja velikega koncilskega dokumenta *Lumen Gentium* ter papeževega čisto osebnega vpogleda v razmerje med Marijo in Cerkvijo, ki ga obravnava.«²³

Vera: »Genialni prijem okrožnice obstaja predvsem v tem, da je Marijino vero postavil v središče. S tako jasno zavestjo morda tega ni storila še nobena mariologija,« komentira von Balthasar in podkrepi: »Vera, kakršno živi Marija pred nami, je povsem zaupna izročitev duha in telesa Bogu, je uboštvo glede lastnega razumeva-

nja, je preprosta pokorščina, je ponižnost, ki gleda in živi proč od sebe, a tudi prevzeta odgovornost za nalogo, ki ji jo Bog dodeli.«²⁴

Marijina »prednost«: Marija ni le »zgled«, »typos« Cerkev in vseh verujočih; kot tista, ki »popolnoma veruje«, ima edinstveno prvenstvo, v svojem »vseobsegajočem materinstvu« je stalno pred nami in hkrati z nami. »Marijino življenje vere od oznanjenja do križa je časno pred dejansko »ustanovitvijo« Cerkev na križu, na veliko noč in binkoši. A ne samo časno, ampak tudi duhovno: to življenje je popolna predpoda tega, kaj naj Cerkev živi; te popolnosti Cerkev vse do konca svetnega časa nikdar ne bo mogla dohiteti.«²⁵

»Marijino materinstvo nikakor ni nekaj zgolj duhovnega (kakor bi večinoma radi pojmovali materinstvo Cerkev), ampak je hkrati nekaj najbolj telesno-stvarnega, zgodovinskega.«²⁶ V to smer se ozira tretji in zadnji miselni krog: *Sad tvojega telesa*. Marija s svojo popolnoma duhovno vero postane telesna mati Odrešenika; in ta telesni vidik bo pritekal tudi v oblikovanje materinstva Cerkev.

Tukaj ne moremo izčrpati izrednega bogastva marijanske okrožnice. A dodajmo vsaj še besedo o *dostojanstvu žene*, h kateremu se bomo pozneje vrnili. Balthasar piše: »Če Jezus v Janezovem evangeliju Marijo povsem neobičajno nagovori kot ,ženo', je s tem jasno rečeno, da on, mož, drugi Adam, v njej zares vidi prapodobo žene. Tako v Kani, kjer Marija nastopi kot priprošnjica, tako na križu, kjer z njim trpi tako kakor noben drug človek. Žena je kot devica, kot mati, kot nevesta in soproga. Ko se oziramo nanjo kot na prapodobo žene, se najbolj zjasni, da bi bila popolna nesmiselnost, če bi si predstavljali ,Marijo v duhovniški službi' (kako recimo pridiga ali celo izgovarja besede spremenjenja). Če žena gleda na Marijo, tedaj ,odkrije skrivnost, kako more dostojno živeti svojo ženskost in uresničevati svoje pravo dostojanstvo. V Marijini luči Cerkev na obličju žene uzre sijaj lepote, ki odseva najvišje vzgibe, ki jih je sposobno človeško srce: podaritev ljubezni brez pridržka, moč, ki zmore prenašati najhujše bolečine, brezmejno zvestobo in neutrudljivo zavzemanje, sposobnost, da najgloblja spoznanja povezuje z besedami tolažbe in spodbude' (46).«²⁷

* Hans Urs von Balthasar, *Vorwort zu Johannes Paul II., Die Freude, die bleibt*. Wort und Bilder der Begegnung, Herder, Freiburg 1980, 5–8.

Von Balthasar pripominja, da bo vsakega bralca ob teh besedah našega papeža prevzela silna pozitivnost, ki je ničesar ne more omajati. To so besede srca, ki se ne boji vsakomur razodeti, da živi v resnici, ker te resnice ne pojmuje kot svojega dosežka, svoje zasluge, ampak kot Božji dar ljudem ... Težišče je na človeškosti: kako more človek kot posameznik in kot občestvo uspeti? S tem, da prizna in sprejme podarjeno mu dostojanstvo ... Avtor ne govori iz shramb svojega življenjskega izkustva: kot delavec, kot mislec, kot škof. Tudi ne govori z obzorja koncila ... Ne govori o katoliškosti; tukaj govori katolištvo samo. V središču je človek. »Človek se mora spraviti s svojo človekostjo.« Kako? Priznati mora, da se je Bog v Kristusu spravil z njim »in« (to Pavel značilno dostavlja) »nam (apostolom in cerkvenim predstojnikom) zaupal besedo« (2 Kor 5,18). Sprave Boga s človekom ni mogoče ločiti od apostolske službe, tako kakor sonca ni mogoče ločiti od njegovega izžarevanja.²⁸

* Hans Urs von Balthasar, *Vorwort zu Johannes Paul II., Unter deinen Schutz*. Mariengebete und Betrachtungen, Herder, Freiburg 1983, 5s.

Ta izbor Marijinih molitev in premišljevanj našega svetega očeta razodeva ... čisto edinstveno notranje, a tudi na varnem teološkem temelju sloneče razmerje Petrovega naslednika do Gospodove matere ... Ta izbor marijanskih misli nikakor ni središče duhovnosti Janeza Pavla II. Središče je, kakor kažejo njegove velike okrožnice, samoumevno Jezus Kristus, ki razodeva usmiljenje troedinega Boga; Jezus Kristus kot učlovečeni in evharistični izliva to Božjo ljubezen v celotno človeštvo ... A Marija ostaja zanj zvezda vodnica: človek more vse življenje, vsak posamezen dan v hoji za Kristusom vztrajati tudi z mečem v srcu; preprosta Žena je to zmogla.²⁹

2) Hans Urs von Balthasar, *Der Kreuzweg des Herrn. Im Kolosseum gebetet von Papst Johannes Paul II., am Karfreitag 1988*, Johannes Verlag Einsiedeln, Trier 1989.

Križev pot v Koloseju 1988 je bil napisan na papeževo prošnjo. Pomislimo: pobožnost križevega pota na veliki petek 1988 – pičle tri mesece pred Balthasarjevo smrtjo. Kako zelo je Hans Urs von Balthasar cenil papeža! Ali ni to premišljevanje dragoceno darilo za Petrovega naslednika, ki je moral nositi nadvse težek križ? Na zadnji veliki petek, leta 2005, je bil sveti oče Janez Pavel II. vidno zaznamovan s trpljenjem. Tedaj je premišljevanja za pobožnost križevega pota sestavil in bral kardinal Joseph Ratzinger – pravi Simon iz Cirene. V resnici: »noben človek ni brez sočloveka« (4. postaja).

Ali ne bi smeli premišljevanj, ki jih je spisal Hans Urs von Balthasar, pojmovati kot rahločuten uvod v njegovo Teodramatiko? »Kaj takega človek ne napiše kar tako; to je kakor končna zgoščenina dolgotrajne molitvene meditacije« – v njeno umetnino je pritegnjen tudi bralec, ki premišljuje.³⁰ Veličastna je že uvodna molitev: »Gospod Jezus Kristus, vsak dan smemo v tvoji sv. evharistiji uživati tvoje za nas darovano meso in tvojo prelito kri. Redkokdaj preudarimo, kaj te je ta največji dar Cerkvi stal: vse tvoje trpljenje in tvoje umiranje v zapuščenosti od Boga.« Strmimo nad tem, kako zna avtor globoke teološke misli – kakor tiste v *Teologiji tridnevja* – preliti v splošno razumljivo govorico, vzemimo njegov uvid, da so vsi, »Judje, kristjani in pogani«, obso dili Gospoda (1. postaja), ali »strašen problem: Jezusov pasijon in izraelsko ljudstvo« (8. postaja). Predzadnja postaja »Pietà« premišljuje žalostno Mater Božjo: Marija je tu zastopnica človeštva, ki hvaležno sprejema ves nebeški blagoslov, tudi če se to izvrši v neskončno boleči utrujenosti. Sinovo telo končno ne bo pokopano v hladno brezčutno materijo – spomnimo se, da pride materia od mater – zemeljsko naročje, matrix, v katero bo pokopana, je kljub vsemu materinsko naročje, iz katerega zraste nekaj rodovitnega, podoba ustvarjene ljubezni, ki doseže svoj vrhunec v materialni stvari, v deviški materi Mariji. Zaradi tega podoba Pietà ne ostane prehodna, marveč trajna podoba. Zelo skrivnostna podoba: kajti rodovitnost materinskega naročja, ki tu nosi mrtvega Sina, dolguje svojo poslednjo rodovitnost prav truplu, ki leži v rokah matere« (13. postaja).³¹

3) Hans Urs von Balthasar, **Uvod za zbornik ob 10-letnici pontifikata Janeza Pavla II.**, 1988.

Ta počastitev, napisana v nemščini 17. aprila 1988, tik pred avtorjevo smrtjo +26. junija 1988, je tedaj izšla v italijanščini (prav zdaj v nemščini). Balthasar izdela tako rekoč papežev portret in prikaže molitev kot skrito moč svetega očeta. Papež že s svojo prvo okrožnico *Redemptor Hominis* izraža svojo srčno toplino in neposredno nagovarja ljudi. Posebej bi morali prisluhniti okrožnici o usmiljenju *Dives in Misericordia*, saj je oznanilo o Božjem usmiljenju izrazito zaznamovalo njegovo papeževanje.³²

»Petrov naslednik, ki mora kot rimski škof skrbeti za edinost vidne Cerkve, je notranje naravnán na to marijansko počelo edinosti Cerkve kot Kristusove neveste; obe cerkveni počeli – ki ju je Kristus sam izrecno postavil v njuno vlogo – sta med seboj neločljivi; njuno ločevanje postane največja škoda organski cerkveni edinosti. Kakor si Marija kot mati in prapodoba Cerkve noče prilaščati službenih funkcij, tako tudi papeštvo in vsaka druga cerkvena služba ne moreta opravljati svoje naloge brez spoštovanja in oziranja na ženskost in materinskost Cerkve,«³³ zapiše von Balthasar.

4) Pomen Balthasarjevega zahvalnega nagovora **papežu Janezu Pavlu II. ob podelitvi nagrade Premio Paolo VI.** v Vatikanu 23. junija 1984.

Hans Urs von Balthasar je tedaj med drugim izrekel pomenljive besede: »Vztrajam pri neločljivosti teologije in duhovnosti; njuna ločitev je bila najhujša nesreča, ki je prizadela zgodovino katoliške Cerkve.« V jedrnatih besedah je orisal svoje teološko, pisateljsko, založniško in prevajalsko delovanje, ki je v celoti namenjeno krščanskemu življenju sredi sveta. Skupaj z Adrienne von Speyr je ustanovil Janezovo skupnost. Janez je prikazan kot idealen Jezusov družabnik, edini učenec, ki je šel za Jezusom do kraja. Njemu Križani izroči svojo Mater, brezmadežno Cerkev; njegov evangelij ima višek v pripovedi o edinstvenem mestu apostola Petra. Janez namreč zedinja Marijo in Petra, ko sam izgine v nepomembnost.

Balthasar želi pokazati, da evangelijski svéti niso beg pred svetom ali iz sveta. Odprtost svetu nima drugega izhodišča kakor

križ, izvor sleherne rodovitnosti, križ, na katerem je Kristus vsejal prvo deviško kal življenja svoje Cerkve: »Žena, glej, tvoj sin« in »Moj sin, glej, tvoja mati« – pelji jo v središče moje Cerkve, katere edinost sem zaupal Petru.³⁴

5) Nekatere Balthasarjeve izjave ob raznih priložnostih

* Naprej dve marijanski trditvi. V Balthasarjevi knjigi *Marija za danes*, v 3. poglavju *Marija, spomin Cerkve*, beremo o Marijinem premišljevanju: »Beseda o Mariji kot ‚spominu Cerkve‘ je iz homilije, ki jo je imel sveti oče na Marijin praznik 1. januarja 1987 v cerkvi sv. Petra in v kateri je naznanil novo okrožnico o Božji Materi.«³⁵ Zares, papež je Marijo dobesedno imenoval »spomin Cerkve« – »*Tu sei memoria della Chiesa!*«.³⁶

V isti knjigi *Marija za danes* najdemo slikovito pripombo: »Apostol sv. Pavel in Janez Pavel II. hodita po svetu brez vsakršnega meča; dovolj je, da pričujeta, to je njuno najmočnejše orožje; in Petrov naslednik si more v kaki Marijini cerkvi nabrati moč za to pričevanje.«³⁷

* Angelo Scola v pogovoru z Balthasarjem *Prüfet alles – das Gute behaltet*. Tu von Balthasar dvakrat omenja papeža: »Naš sedanji papež – in mnogi papeži stoletja, a zdaj vladajoči morda bolj kakor drugi – nam predočuje pristno živost, ki jo mora izžarevati krščansko živeta služba. Papež je človek, ki živi od nenehne molitve in ne od objavljanja dokumentov. Celo okrožnice, ki jih piše – pomislimo na *Dives in Misericordia* –, izpričujejo in priporočajo krščansko živost.«³⁸

Angelo Scola se nato zadrži pri papeževem nauku o telesu in ljubezni. Odkriva podobnosti z Balthasarjevimi nazori v knjigi *Krščanski stan*. V odgovoru von Balthasar najprej poudari »izredno osebnost našega papeža, ki je filozof in duhovni teolog« ter doda: »Mislim, da so v njegovem nauku povsem središčni stavki za razumevanje naše vere: telo, na primer, oseba, občestvo in nato čudovite reči, ki so izrečene o človeškem delu ali o Božjem usmiljenju (da omenimo vsaj nekaj). V tem nauku so izpeljave, ki so vzete naravnost iz razodetja in jih mora vsak vernik preudariti.«³⁹

* *In difesa di Wojtyła*. Ob zagrizenih napadih na poljskega papeža se Hans Urs von Balthasar izkaže kot njegov energični branitelj: »Ni naš namen, da bi Janeza Pavla II. že vnaprej razglasili za svetnika,« zapiše. »A najboljše, kar moremo storiti za tega moža, je molitev – in v to molitev vključimo tudi njegove kritike.«⁴⁰

* Še sklepni stavek: *Papež kot Ultramodri*. Časopis Die Tagespost je novembra 1986 objavil obsežen pogovor s Hansom Ursom von Balthasarjem. Na vprašanje »Ste spoznali modre može?«, odgovori: »Henri de Lubac, na primer, je modrijan. In nato smemo pač reči, da je papež nadvse moder: ein Ultra-Weiser«,⁴¹ Seveda, ker je Božji človek! Ta poklon nas nehote spomni na Božjo modrost, Sapientia, ki jo opeva prva adventna O-antifona (17. december): »O modrost, ki si izšla iz ust Najvišjega in segaš od kraja do kraja zemlje ter krepko vse urejaš: pridi in nas uči pota razumnosti!«

III. SKUPNI GLAS

Papežev in teologov glas se zlivata v skupen glas, kajti »resnica je simfonična«. »Simfonija je sozvočje. Zveni. Različno zveni. ... Ne v enoglasju, unisono, ampak kar je veliko lepše, v simfoniji.« Oba izvajalca, ki se ju danes hvaležno in spoštljivo spominjamo, sta najboljše obvladala to simfonijo in dobro vedela, da »enovitost skladbe izvira od Boga«. ⁴² Obe osebnosti sta bili tudi umetniško nadarjeni. Na svetovnem odru dvajsetega stoletja sta oba kot »osebi igre«, vsak v skladu s svojo nalogo, zvesto izvedla prejeta vlogo. Iz tega izhaja prvi skupen, pomemben vidik:

Kristjanovo poslanstvo v svetu

Že na dan izvolitve (16. oktobra 1978) in nato ob slovesnem začetku papeške službe (22. oktobra) je Janez Pavel II. vsem ljudem dobre volje zaklical: »Ne bojte se! Odprite, da, na široko odprite vrata Kristusu! Njegovi odrešujoči moči odprite meje držav, gospodarskih in političnih sistemov, obsežna področja kulture, civilizacije in napredka! Ne bojte se! Kristus ve, kaj je v človeku! Samo on to

ve!«⁴³ Ali niso te znamenite pozdravne besede kakor odmev na Balthasarjevo zahtevo v njegovem programskem spisu *Porušenje okopov*? Svež veter, veter Svetega Duha, veje in kaže misijonarsko poslanstvo Cerkve, ki nosi v srcu upanje na odrešenje vseh ljudi. To je bilo pač prizadevanje Balthasarja, ki ga je papež Benedikt XVI. označil kot »moža Cerkve v svetu«.⁴⁴ Prav tak je program, ki ga temeljito pogloblja in razvija prva papeževa okrožnica *Redemptor Hominis*: »Odrešenik človeka, Jezus Kristus, je središče kozmosa in zgodovine« (št. 1). Papež ugotavlja: »Človek ne more živeti brez ljubezni. Sam sebi ostaja nerazumljivo bitje; njegovo življenje je brez smisla, če se mu ne razodene ljubezen« (10). Kot vodilna misel se v vseh njegovih okrožnicah ponavlja trditev: »Človek je pot Cerkve. Človek je za Cerkev prva in osnovna pot, ki jo je nakazal Kristus s skrivnostjo učlovečenja in odrešenja« (14).

Središče papeževe duhovnosti »je seveda tam, kjer se odpira razodetje troedinega Boga v učlovečenem Sinu. Dokaz za to je mogočna trilogija okrožnic o Sinu, Očetu in Svetem Duhu. Kako nujno potrebno je bilo to temeljno skrivnost priklicati vernikom v spomin, saj je mnogim odmaknjena kot nedoumljiva in nerazumljiva resnica! A vendar bi moralo biti to vsakomur najbolj domače: Bog je ljubezen, kakor pravi Janez. In to ne more biti drugače, kakor da je Bog troedin ter nas hoče pritegniti v svoje večno življenje ljubezni po učlovečenju, križu, evharistiji in podaritvi Duha.«⁴⁵

Molitev kot vir apostolata

Kristjanovo poslanstvo v svetu je najtesneje povezano z molitvijo in kontemplacijo. Na pragu tretjega tisočletja poljski papež zakliče: »Naravnost povem pred vsem drugim: perspektiva, v katero je vključena pastoralna pot, se imenuje *svetost*. ... Za to ‚pedagogiko svetosti‘ je potrebno krščanstvo, ki se odlikuje predvsem z *umetnostjo molitve*.«⁴⁶

Pred tako številna in različna področja papeževega delovanja von Balthasar postavlja v ospredje ta vidik, ki »bistveno določa vse njegovo delovanje. To je duhovna globina njegove osebnosti. Edino iz nje priteka ves blagoslov, ki spremlja njegovo neutrudno

dejavnost in za človeško presojo nedoumljivo ustvarjalnost. Veliko blagoslova je vidno na površju, več tega pa samo posredno in statistično sploh neugotovljivo, čeprav vemo, da se je dotaknilo milijon src in jih spremenilo. ... Njegova naloga ga priganja, da se izpostavlja naporom, ki jih celo njegovi spremljevalci le stežka prenašajo, kakor poročajo. Nepojmljiva moč ga podžiga, da vsakič premaguje tudi največjo utrujenost. Ta skrivnostna moč ima čisto preprosto ime: *molitev*! Vsak kolikor toliko dobrohoten človek more opaziti, iz kakšne polnosti preproste in ponižne molitve pritekajo moči za njegovo delovanje. Nihče nima dostopa do skrivnega pogovora med Bogom in njim, a kdor je imel srečo, da je z njim obhajal sveto mašo ali prisostvoval kaki drugi pobožnosti – recimo križevemu potu na veliki petek –, je moral začutiti nekaj te ustvarjalne moči. Z njo so prepojene njegove neštete pridige, homilije, nagovori, tudi če obravnava človeška vprašanja etike, sociologije, človekovih pravic, miru ali znanosti. ... Vendar moramo opozoriti na poseben nov zven njegovih velikih poslanic. Gotovo, to so uradni dokumenti cerkvenega učiteljstva, a napisani s tako občuteno osebno srčno toplino, tako malo ujeti v objektivno kurialno dikcijo; v izbiri tematike in v izrazu tako zelo pritekajo iz neposredne kontemplacije, da človek začuti papeževo utripajoče srce, ki se ga neposredno dotakne v srcu.«⁴⁷

Hans Urs von Balthasar je vedno dajal prednost kontemplaciji pred akcijo. Tudi laikom je priporočal vsaj četrt ure premišljevalne molitve vsak dan! Ni krščanskega delovanja brez molitve. Kolikor globlje naj delovanje posega v svet, toliko temeljitejša mora biti kontemplacija: »Takšno je življenjsko načelo krščanstva. Kdor hoče govoriti, mora najprej poslušati; da bi slišal, se mora izprazniti in utihniti, vacare Deo; onemeti morajo svetne besede in posli, da bi zaznali edino Božjo besedo in Božje delovanje. Kdor hoče temeljito delovati v svetu, mora najprej temeljito odmreti svetu.«⁴⁸

Papež Benedikt XVI. sam je v poslanici (6. oktobra 2005) udeležencem mednarodnega simpozija v Rimu ob stotem rojstnem dnevu Hansa Ursa von Balthasarja med drugim slovesno poudaril tale aksiom: »Von Balthasar nam je zapustil zgled resničnega teologa,

ki je v kontemplaciji odkril tisto akcijo, ki zmore v svetu pričevati za Kristusa. Ob tej znameniti priložnosti se ga spominjamo kot moža vere in kot duhovnika, ki v pokorščini in skritosti ni nikdar stremel po osebnem uspehu. V ignacijanskem duhu je vedno želel samo večjo Božjo čast.«⁴⁹

Dostojanstvo žene

Papež Janez Pavel II. je v Marijinem letu 15. avgusta 1988 – nekaj tednov po Balthasarjevi smrti – objavil lepo apostolsko pismo o dostojanstvu žene: *Mulieris dignitatem*.⁵⁰ Tematiko je obravnaval zelo občuteno. Morda se je navdihoval ob istoimenskem Balthasarjevem sestavku: *Die Würde der Frau*⁵¹. V tem pismu papež spregovori o »geniju« žene: »Cerkev se zahvaljuje za vse izraze ženskega »genija« (Ecclesia gratias agit propter omnes »ingenii« muliebris manifestationes) ... Zahvaljuje se za vse milostne darove, s katerimi je Sveti Duh obdaroval žene v zgodovini Božjega ljudstva; zahvaljuje se za vse zmage, ki jih dolguje veri, upanju in ljubezni žena: zahvaljuje se za vse sadove ženske svetosti.«⁵²

Marijanska pobožnost in rožni venec

Ko je bil Karol Wojtyła 4. julija 1958 imenovan za krakovskega pomožnega škofa, je v svoj grb poleg križa postavil tudi črko »M« kot razločno znamenje svoje celovite podaritve in pripadnosti Božji Materi. Po izvolitvi za papeža je v prvem nagovoru povedal: »V tej uri, polni težav in strahu, se morem obrniti samo na Devico Marijo, ki v Kristusovi skrivnosti vedno živi in sodeluje kot Mati: nanjo se obračam v otroškem češčenju in ponavljam besedi ,Totus Tuus – [Ves Tvoj]!«, ki sem ju pred dvajsetimi leti na dan svojega škofovskega posvečenja vpisal v svoje srce in svoj grb.«⁵³

Hans Urs von Balthasar ima papeževo marijansko pobožnost za središčno: »Duhovnosti našega svetega očeta ne bi zares razumeli, če ne bi upoštevali njegovega odnosa do Gospodove Matere. Ta pobožnost prav gotovo ni nič značilno poljskega, če se le ozremo na celotno izročilo katoliške Cerkve. V njegovi docela osebni in izvirni okrožnici o Mariji *Odrešenikova Mati* se papeževa molitev na

poseben način združuje z njegovo antropologijo in ekleziologijo. ... Petrov naslednik, ki mora kot rimski škof skrbeti za edinost vidne Cerkve, je notranje naravnano na to marijansko počelo edinosti Cerkve kot Kristusove neveste; obe cerkveni počeli – ki ju je Kristus sam izrecno postavil v njuno vlogo – sta med seboj neločljivi; njuno ločevanje postane največja škoda organski cerkveni edinosti. Kakor si Marija kot mati in prapodoba Cerkve noče prilaščati službenih funkcij, tako tudi papeštvo in vsaka druga cerkvena služba ne moreta opravljati svoje naloge brez spoštovanja in oziranja na ženskost in materinskost Cerkve.«⁵⁴

Papež Janez Pavel II. nam je ob začetku 25. leta svojega papeževanja (16. oktobra 2002) s svojim apostolskim pismom *Rosarium Virginis Mariae* podaril svetle skrivnosti rožnega venca. Ta novost je vtisnila nezamenljiv in neizbrisen marijanski pečat njegovemu velikemu papeževanju. Dokument je kakor odmev na čudovito Balthasarjevo premišljevanje *Trojni venec. Odrešenje sveta po Marijini molitvi*.⁵⁵ Papež slovesno pove: »Nisem zamudil nobene priložnosti, da bi spodbujal k pogostni molitvi rožnega venca. Že od otroških in mladostnih let je ta molitev zavzemala pomembno mesto v mojem duhovnem življenju. ... Rožni venec me je spremljal v trenutkih veselja in preizkušnje. Mnogo skrbi sem položil v to molitev ter v njej vedno prejel okrepčilo in tolažbo. Pred dvajsetimi leti, 29. oktobra 1978, prav dva tedna po izvolitvi na Petrov sedež, sem tako rekoč odprl svoje srce in izpovedal: ‚Rožni venec je moja najljubša molitev. Je čudovita molitev, čudovita v svoji preprostosti in globini.‘«⁵⁶

* * *

Sveti Janez Pavel II. kot *marijanski* papež in kardinal Hans Urs von Balthasar kot »*theologos* ljubezni in veličastva Boga« sta dve svetleči zvezdi na nebu. Sta presenetljiva darova Duha Cerkvi in svetu. Kajti »Duh daje odgovor na žgoča vprašanja časa tako, da ustvari svetnika, ki v svojem času živi oznanilo nebes. Poslanstva svetnikov so odgovor od zgoraj na vprašanja od spodaj.«⁵⁷

Opombe

¹ Prim. Kardinal Joseph Ratzinger, Učiteljska služba Janeza Pavla II. v njegovih 14 okrožnicah, v: Mednarodna katoliška revija *Communio* 13 (2003) 221–230, tu 221.

² Duh in ogenj. Intervju s Hansom Ursom von Balthasarjem (prevedel Anton Strle), v: BV 1976, 242–270, tu 242.

³ Henri de Lubac, Ein Zeuge Christi in der Kirche, v: IKaZ *Communio* 4 (1975), 397 in 401; nav. A. Štrukelj, Življenje iz polnosti vere, Ljubljana ³1995, 23.

⁴ Prim. Stefan Dusza, Międzynarodowe spotkanie redakcji *Communio*. Ołtarzew 16–19 maja 1996, *Communio* PL 16 (1996), nr 5 (95), s. 4; Stanisław Nagy, Piętnaście lat polskiej wersji *Communio*, *Communio* PL 16 (1996), nr 5 (95), s. 6–8; Lucjan Balter, *Communio* jako część spuścizny duchowej i testamentu kardynała Stefana Wyszyńskiego, *Communio* PL 21 (2001), nr 3 (123), s. 140–141.

⁵ Modlitwa *Communio* 3, nr. 4 (1983), 113; Prière pour *Communio*, v: Revue catholique internationale *Communio* 14, nr. 2 (1989), 120–121 (francoski rokopis po nemškem izvirniku); slovenski prevod: Molitev za *Communio*, v: *Communio* 8, št. 1 (1999), 4.

⁶ Commissione Teologica Internazionale. Documenti 1969–2004, Edizioni Studio Domenicano, Bologna 2006, pp. 905.

⁷ Internationale Theologische Kommission, Priesterdienst, Johannes Verlag Einsiedlen 1972; Die Einheit des Glaubens und der theologische Pluralismus (1973), Theologie der Befreiung (1977), Mysterium des Volkes Gottes (1987).

⁸ Janez Pavel II., Nagovor ob podelitvi nagrade Pavla VI. Hansu Ursu von Balthasarju, v Vatikanu, 23. junija 1984: Discorso di Giovanni Paolo II in occasione della consegna del »Premio Internazionale Paolo VI« ad Hans Urs von Balthasar, Sabato, 23 giugno 1984, v: Insegnamenti di Giovanni Paolo II, VII,1, 1984, LEV 1984, 1910–1917.

⁹ N. d.

¹⁰ Apostolsko pismo *Quinque iam anni* von Papst Paul VI. ob peti obletnici sklepa drugega vatikanskega koncila (8. decembra 1970), v: AAS LXIII (1970), 97–106; prim. Hans Urs von Balthasar, Das Ganze im Fragment, Benziger Verlag, Einsiedeln 1963, 296.

¹¹ Nagovor svetega očeta, v: Adrienne von Speyr und ihre kirchliche Sendung. Akten des Römischen Symposiums 27.–29. September 1985, Johannes Verlag Einsiedeln 1986, 181s.; prim. Ai partecipanti al convegno su Adrienne von Speyr, La Chiesa ha bisogno di laici che operino nel cuore del mondo (sabato 28 settembre 1985), v: Insegnamenti di Giovanni Paolo II, VIII, 2, 1985, LEV 1985, 792–793. Tu je tudi papeževo voščilo Balthasarju: »Vous me permettez de saluer tout spécialement Monsieur le Professeur Hans Urs von Balthasar. Je lui présente mes félicitations et mes vœux pour son 80ème anniversaire, et je le remercie encore pour son immense travail théologique, comme je l'avais fait l'an passé en lui remettant le prix de l'Institut Paul VI.«

¹² Prim. Janez Pavel II., Nagovor kardinalom in prelatom rimske kurije, 22. 12. 1987, v: L'Osservatore Romano, 23. 12. 1987. Citat: Balthasar, Neue Klarstellungen, Einsiedeln 1979, 114; prim. Discorso di Giovanni Paolo II ai Cardinali e ai Prelati della Curia Romana ricevuti per la presentazione degli Auguri natalizi, Martedì, 22 dicembre 1987, v: Insegnamenti di Giovanni Paolo II, X, 3, 1987, LEV 1988, str. 1481–1492, citat: str. 1484. Navedeno tudi v apostolskem pismu *Mulieris dignitatem*, v: Insegnamenti di Giovanni Paolo II, XI, 3, 1988, LEV 1989, latinsko: 244–316, citat: str. 306; italijansko: 317–378, citat: 370.

¹³ Prim. Peter Henrici SJ, *Erster Blick auf Hans Urs von Balthasar*, v: Hans Urs von Balthasar. *Gestalt und Werk*. Izd. Karl Lehmann in Walter Kasper, Communio Verlag, Köln 1989, 59; Elio Guerriero, *Hans Urs von Balthasar. Eine Monographie*, Johannes Verlag Einsiedeln, Freiburg 1993, 394; Manfred Lochbrunner, *Hans Urs von Balthasar 1905–1988. Die Biographie eines Jahrhunderttheologen*, Echter Verlag, Würzburg 2020, 636s.

¹⁴ Papež Janez Pavel II., nagovor zastopnikom znanosti in umetnosti ter tiska, radia in televizije v koncertni dvorani Festspielhaus v Salzburgu, v nedeljo, 26. junija 1988, med pastoralnim obiskom v Avstriji. Glej: *Omaggio ad Hans Urs von Balthasar: Gratitude e venerazione per un grande uomo di Chiesa*, v: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XI, 2, 1988, LEV 1989, str. 2208.

¹⁵ Papež Janez Pavel II., *L'allocuzione durante il concistoro pubblico nell'aula Paolo VI* (28 giugno 1988), v: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, XI, 2, 1988, LEV 1989, str. 2257.

¹⁶ Papež Janez Pavel II., *sožalno pismo kardinalu Josephu Ratzingerju, prefektu Kongregacije za verski nauk*, v: *Hans Urs von Balthasar (1905–1988)*, Akademische Arbeitsgemeinschaft, Basel 1989, 14.

¹⁷ Hans Urs von Balthasar, *predgovor k: Johannes Paul II., Unter deinen Schutz. Mariengebete und Betrachtungen*, Herder, Freiburg 1983, 6.

¹⁸ Hans Urs von Balthasar, *Der antirömische Affekt. Wie läßt sich das Papsttum in der Gesamtkirche integrieren?*, Johannes Verlag Einsiedeln, Freiburg, 2. erweiterte Auflage 1989, 11.

¹⁹ N. d., 184–186.

²⁰ Hans Urs von Balthasar, *Schreiben Papst Johannes Pauls II. an die Priester. Mit einem Kommentar von Hans Urs von Balthasar*, 65, 63; Prim. diplomsko nalogo: Luka Zidanšek, *Služenje iz večje ljubezni do Kristusa. Pisma papeža Janeza Pavla II. duhovnikom za veliki četrtrek od 1979 do 2001*, Ljubljana 2001, 113 strani.

²¹ *Laßt euch vom Geist bewegen. Enzyklika über den Heiligen Geist von Papst Johannes Paul II. Mit einem Kommentar von Hans Urs von Balthasar*, Herder, Freiburg 1986, 129–160, tu 132.

²² N. d., 136.

²³ N. d., 158–160.

²⁴ Maria. *Gottes Ja zum Menschen. Johannes Paul II., Enzyklika Mutter des Erlösers*. Hinführung von Joseph Kardinal Ratzinger. Kommentar von Hans Urs von Balthasar, Herder, Freiburg 1987, 129–143, tu 130s. Prim. Anton Strle, *V tretje tisočletje z Marijo. Pojasnila k okrožnici Janeza Pavla II. Odrašenikova mati*, Maribor 1988. Strle izčrpno navaja to knjigo.

²⁵ Hans Urs von Balthasar, *Kommentar: Maria. Gottes Ja zum Menschen*, 133 in 135.

²⁶ N. d., 136.

²⁷ N. d., 138s.

²⁸ N. d., 142s.

²⁹ Hans Urs von Balthasar, *Vorwort zu Johannes Paul II., Die Freude, die Bleibt. Wort und Bilder der Begegnung*, Herder, Freiburg 1980, 5–8.

³⁰ Hans Urs von Balthasar, *Vorwort zu Johannes Paul II., Unter deinen Schutz. Mariengebete und Betrachtungen*, Herder, Freiburg 1983, 5s.

³¹ Prim. Hans Urs von Balthasar, *Der dreifache Kranz. Das Heil der Welt im Mariengebet*, Johannes Verlag Einsiedeln 1978, 23; slov: *Trojni venec. Odrašenje sveta po Marijini*

molitvi, Ljubljana 2000, 22.

³² Der Kreuzweg des Herrn. Im Kolosseum gebetet von Papst Johannes Paul II., Karfreitag 1988, Johannes Verlag Einsiedeln, Trier 1989; slov.: Križev pot, ki ga je molil papež sv. Janez Pavel II. v Koloseju na veliki petek 1988, v: *Communio* 12 (2002), 11–21. Zadnje misli te postaje so sorodne s tistimi v postumni knjižici *Če ne postanete kakor ta Otrok*, v: *Communio* 15 (2005), 35–65.

³³ Prim. Johannes Paul II., Barmherzigkeit Gottes. Quelle der Hoffnung, Johannes Verlag Einsiedeln, Freiburg 2011.

³⁴ Hans Urs von Balthasar, Prefazione: Giovanni Paolo II. 10 Anni di Pontificato. Testimonianze e Riflessioni. Raccolte da Sergio Trasatti. Edizione Aquila Bianca, Roma 1988, 11–17. Nemški izvirnik prvič objavljen: Ein Pontifikat im Zeichen Marias, v: *Kirche heute*, Mai, Nr. 5, 2020, 14–16, tukaj 16. Slovenski prevod: Papež sv. Janez Pavel II., v: *Ekklesia*, št. 6, letnik 2, 2020/2, 40–43.

³⁵ Il discorso di Hans Urs von Balthasar, v: Premio Paolo VI, Brescia 1983, 27–28, francosko. Slov. prevod: Anton Strle, Teologi za prihodnost. Izbrani spisi 4, Ljubljana 1998, 18–20.

³⁶ Hans Urs von Balthasar, Marija za danes, Koper 1988, dopolnjena izdaja Ljubljana 2000, 32.

³⁷ Prim. Omelia di Giovanni Paolo II, Solennità di Maria Santissima Madre di Dio, Basilica di San Pietro, Giovedì, 1° gennaio 1987.

³⁸ Hans Urs von Balthasar, Marija za danes, n. d., 23.

³⁹ Hans Urs von Balthasar, Prüfet alles – das Gute behaltet. Ein Gespräch mit Angelo Scola, Johannes Verlag Einsiedeln, Freiburg, Neuausgabe 2001, 65.

⁴⁰ N. d., 79s.

⁴¹ Hans Urs von Balthasar, In difesa di Wojtyła, v: La realtà e la gloria. Hans Urs von Balthasar. Articoli e interviste 1978–1988, EDIT, Milano 1988, 27–31.

⁴² Hans Urs von Balthasar: Antworten für eine von Zukunftsängsten geschüttelte Zeit. Der Geist ist es, der den Menschen bewegt, in: *Die Tagespost*, Nr. 142, 27. November 1986, 5–7, tu 6.

⁴³ Hans Urs von Balthasar, Die Wahrheit ist symphonisch. Aspekte des christlichen Pluralismus, Johannes Verlag Einsiedeln 1972, 7–9.

⁴⁴ Janez Pavel II., nagovor ob začetku papeške službe, nedelja, 22. oktobra 1978. Značilno je, da papež Janez Pavel II. in papež Benedikt XVI. v vseh zvezkih svojih *Insegnamenti* postavljata vodilno misel *Gesù sapeva quello che c'è in ogni uomo* (Gv 2,25) = Jezus je vedel, kaj je v človeku (Jn 2,25). Prim. Joseph Ratzinger, Öffnet die Türen für Christus, v: *JRGS* 14/2, Herder Verlag, Freiburg 2019, 996–1004.

⁴⁵ Joseph Kardinal Ratzinger, Ein Mann der Kirche in der Welt, v: Hans Urs von Balthasar. Gestalt und Werk (izd. K. Lehmann in W. Kasper), *Communio* Verlag, Köln 1989, 349–354.

⁴⁶ Hans Urs von Balthasar, Giovanni Paolo II. 10 Anni di Pontificato, 16s. (op. 34); Ein Pontifikat im Zeichen Marias, 16.

⁴⁷ Janez Pavel II., apostolsko pismo Novo millennio ineunte, št. 30 in 32 (6. januarja 2001). Sv. Janez Pavel II. je v svojem papeževanju 1329 oseb razglasil za blažene in 473 za svete, skupaj torej 1802. Dne 2. marca 2020 se je uradno začel postopek za njegove starše: za mater, Božjo služabnico Emilijo Wojtyła, roj. Kaczorowska, in njegovega očeta, Božjega služabnika Karola st. Wojtyła.

⁴⁸ Hans Urs von Balthasar, Giovanni Paolo II. 10 Anni di Pontificato, 12; Ein Pontifikat im Zeichen Marias, 14s.

⁴⁹ Hans Urs von Balthasar, Der Laie und der Rätestand, 17, v: Gottbereites Leben, Johannes Verlag Einsiedeln, Freiburg 1993, 44s.

⁵⁰ Papež Benedikt XVI., Teologia, ecclesialità, spiritualità e contemplazione: riflessione e ricerca di una guida autorevole che ha sempre desiderato la maggior gloria di Dio, v: Insegnamenti di Benedetto XVI, I 2005, Libreria Editrice Vaticana 2006, 638–640, tu 640.

⁵¹ Janez Pavel II., apostolsko pismo o dostojanstvu žene Mulieris dignitatem, CD 40, Ljubljana 1989.

⁵² Hans Urs von Balthasar, Die Würde der Frau, v: Homo creatus est (Skizzen zur Theologie V), Einsiedeln 1986, 134–141; prim. Susanne Greiner, Die Würde der Frau. Ihre Bedeutung in der Theologie Hans Urs von Balthasars, v: Hans Urs von Balthasar. Gestalt und Werk (izd. K. Lehmann und W. Kasper), Communio, Köln 1989, 283–297.

⁵³ Janez Pavel II., apostolsko pismo o dostojanstvu žene, št. 31.

⁵⁴ Janez Pavel II., Erste Radiobotschaft Urbi et Orbi, Sixtinische Kapelle, 17. oktober 1978. – B. sl. Anton Strle pojasnjuje, da vodilo *Totus tuus* najdemo že pri sv. Bonaventuri (+1274). V krščansko pobožnost pa ga je vpeljal sv. Ludvik Marija Grignon de Montfort (+1716). Prim. Anton Strle, V tretje tisočletje z Marijo. Pojasnila k okrožnici Janeza Pavla II. Odrašenikova Mati, Maribor 1988, 35–37.

⁵⁵ Hans Urs von Balthasar, Giovanni Paolo II. 10 Anni di Pontificato, 14; Ein Pontifikat im Zeichen Marias, 16.

⁵⁶ Hans Urs von Balthasar, Odrašenje sveta po Marijini molitvi, Ljubljana 2000 (op. 31).

⁵⁷ Papež Janez Pavel II., apostolsko pismo Rosarium Virginis Mariae o rožnem vencu (16. oktobra 2002), v: Communio 12 (2002), 291–327.

⁵⁸ Hans Urs von Balthasar, Theologie der Geschichte. Ein Grundriss. Sechste erweiterte Auflage, Johannes Verlag Einsiedeln, Freiburg 2004, 82.